# DVOJTAKTNÝ INTEGRAČNÝ PREVODNÍK S PREKLÁPACÍM SENZOROM

0

Martin KOLLÁR

Katedra elektroniky a multimediálnych telekomunikácií, Fakulta elektrotechniky a informatiky Technickej univerzity v Košiciach, Park Komenského 13, 042 00 Košice, E-mail: Martin.Kollar@tuke.sk

#### SUMMARY

This paper deals with a new type of the system for measurement of a non-electrical quantity. Design method enables to compensate influences of parasitic sources. A simple and successful design of a balanced integrating converter with flip-flop sensor is presented. Proposed system enables to measure light intensity. A photodiode was used as sensor, in the scheme represented by a current source and diode.

The measuring system is working in two tacts. The effect of parasitic sources is compensated in first tact and a nonelectrical quantity, in our case light intensity, is measured in second tact.

The theoretical results are compared with simulations in PSPICE and good agreement is reported.

Keywords: non-electrical quantity, light intensity, integrating A/D converter, flip-flop sensor, sigma-delta modulator

#### 1. ÚVOD

Integračný prevodník s jednotaktnou integráciou (single slope) prevádza vstupné napätie  $U_a$  na časový interval  $T_p=t_2-t_1$ , určený dobou otvorenia hradla, počas ktorej sú počítané impulzy s frekvenciou  $f_G$  z generátora hodinových impulzov, obr. 1.



Obr. 1 Integračný A/Č prevodník s jednotaktnou integráciou a) zapojenie prevodníka, b) princíp práce Fig. 1 Single slope A/D converter a) circuit diagram of the converter, b) principle of the functioning

Ak prekročí výstupné napätie integrátora Z napätie  $U_0$ , výstup komparátora  $K_1$  otvorí hradlo a počítadlom impulzov sú počítané impulzy s frekvenciou  $f_G$ . Ak dosiahne výstupné napätie integrátora hodnotu  $U_a$ , výstup komparátora  $K_2$  uzavrie hradlo a počítadlo impulzov ukončí počítanie. Časový interval počítania impulzov potom možno vyjadriť stavom počítadla [4]:

$$N = RC \frac{U_a}{U_r} f_G \tag{1}$$

Doba prevodu je priamo úmerná hodnote vstupného napätia. Stav počítadla určuje okamžitú hodnotu

vstupného napätia. Prevodník preto neumožňuje potláčanie sériového rušenia.

Integračný prevodník s dvojtaktnou integráciou (dual slope) prevádza vstupné napätie na časový ekvivalent v dvoch taktoch, obr. 2.



Obr. 2 Integračný A/Č prevodník s dvojtaktnou integráciou
a) zapojenie prevodníka, b) princíp práce
Fig. 2 Dual slope A/D converter
a) circuit diagram of the converter, b) principle of the functioning

Stav počítadla impulzov  $N_2=f_GT_2$  na konci doby  $T_2$  možno vyjadriť vzťahom [4]:

$$N_2 = \frac{U_a}{U_r} N_1 \tag{2}$$

kde  $N_I = f_G T_I$ . Pretože presnosť merania nie je ovplyvnená ani časovou konštantou integrátora, ani kmitočtom generátora, je možné touto metódou dosiahnuť presnosť a stabilitu prevodu. Predpokladom je ale nemennosť parametrov integrátora, generátora a komparátora počas doby prevodu.

Integračný prevodník s trojtaktnou integráciou potláča aditívne chyby integrátora, zapríčinené

vstupnou napäťovou a prúdovou nesymetriou zosilňovača. Korekcia spočíva v zaradení ďalšieho korekčného taktu, počas ktorého je vstup integrátora uzemnený a výstupné napätie integrátora, predstavujúce jeho výstupné zostatkové napätie, je uchované v kondenzátore  $C_2$ , obr. 3.



# Obr. 3 Integračný A/Č prevodník s trojtaktnou integráciou Fig. 3 Triple slope A/D converter

viacnásobných integrácií umožňujú Metódy eliminovať aditívne a multiplikatívne chyby prevodu. Význačnou vlastnosťou integračných prevodníkov s konštantnou dobou integrácie je rušivého sériového napätia, potláčanie superponovaného na merané napätie. Činiteľ potlačenia rušenia SMRR (series mode rejection ratio) je určený pomerom rušivej a užitočnej zložky. Pre dosiahnutie uspokojivých hodnôt (SMRR >70dB) je potrebné synchronizovať dobu integrácie s periódou sieťovej frekvencie.



**Obr. 4** Korekcia nelinearity *A/Č* systému **Fig. 4** Correction of the non-linearity of the *A/D* converter

Vyššie opísané metódy umožňujú korigovať aditívne a multiplikatívne chyby A/Č systému. V každom A/Č systéme sa vyskytujú okrem aditívnych a multiplikatívnych chýb tiež aj chyby nelinearity. Korekcie nelinearity prevodovej charakteristiky vyžadujú aplikáciu vyššie opísaných algoritmov na ekvidistantne rozdelené časti meracieho systému, určené referenčnými napätiami  $U_{ri}$ , ktoré sú vytvorené interným napäťovým kalibrátorom, obr. 4.

Časové a teplotné drifty meracieho A/Č systému sa eliminujú priebežnou kalibráciou jeho prevodovej charakteristiky. S uvedenými korekciami možno dosiahnuť až o niekoľko rádov vyššiu linearitu a stabilitu, prevodových charakteristík meracích systémov, pri použití bežných súčiastok za predpokladu nemennosti parametrov integrátora, genrátora impulzov a komparátora počas doby prevodu.

Predpokladajme, že v úlohe komparátora je použitý bipolárny operačný zosilňovač, obr. 5.



**Obr. 5** Bipolárny operačný zosilňovač **Fig. 5** Bipolar operational amplifier

Za predpokladu, že obidva tranzistory majú zhodné strmosti a zhodné kolektorové rezistory  $R_c=R_{c1}=R_{c2}$ , je rozdielové zosilnenie diferenčného stupňa [4]:

$$A_D = \frac{R_c I_k}{2U_T} \tag{3}$$

kde  $U_T$  je tepelné napätie. Súhlasné napätie  $U_C = (U_{il} + U_{i2})/2$  spôsobí zmenu výstupného napätia diferenčného stupňa  $\Delta u_{OUT} = -R_C \Delta U_C/(2r_k)$ , kde  $r_k$  je odpor prúdového zdroja  $I_k$  a  $\Delta U_C$  je zmena súhlasného napätia. Súhlasné zosilnenie diferenčného stupňa je potom definované vzťahom [4]:

$$A_c = -\frac{R_c}{2r_k} \tag{4}$$

Vyššie uvedené vzťahy platia za predpokladu zhodných strmostí tranzistorov a kolektorových rezistorov diferenčného stupňa. V praxi ale môže dôjsť k narušeniu týchto rovností vplyvom nedokonalosti výroby, procesu starnutia, teploty a pod., čo vedie k narušeniu linearity výstupnej prevodovej charakteristiky A/Č systému. Tento nedostatok je možné korigovať metódou opísanou vyššie.

Cieľom tohto príspevku je poukázať na nový typ A/Č systémov pre meranie neelektrických veličín, u ktorých je možná kompenzácia parazitných vplyvov počas prevodu meranej neelektrickej veličiny. Nosnou časťou týchto systémov je preklápací senzor, opísaný v nasledujúcej časti. Vzhľadom na obmedzený rozsah tohto príspevku autor uvádza niektoré tvrdenia a vzťahy, v nasledujúcich častiach, bez dôkazu.

#### 2. PREKLÁPACÍ SENZOR

Kľúčovým prvkom preklápacieho senzora je preklápací obvod alebo tzv. elementárna pamäť. Od konvenčnej elementárnej pamäte sa líši iba spôsobom ovládania. Ovládacie impulzy sa neprivádzajú do báz tranzistorov, ale obvod sa opakovane pripája buď k ideálnemu zdroju prúdu alebo napätia. Preklápací senzor na obr. 6 je ovládaný napäťovým impulzom z generátora *G*.



**Obr. 6** Preklápací senzor **Fig. 6** Flip-flop sensor

Jedným zo spoluautorov patentu preklápací senzor bol Dr. Lian [1], ktorý poukázal na možnosti merania neelektrických veličín preklápacím senzorom. Obvod na obr.6 je charakteristický dvoma stabilnými stavmi `0` resp. `1` a jedným nestabilným stavom, ktorý je ale v praxi vzhľadom na existenciu šumu nedosiahnuteľný. V prípade dokonalej hodnotovej symetrie preto nie je možné jednoznačne rozhodnúť o preklopení obvodu do stavu `0` resp. 1. Dôvodom je, že pravdepodobnosť preklopenia do stavu `0` resp. `1` má štatistický charakter. S dostatočne veľkým počtom riadiacich impulzov sa zistí, že pravdepodobnosť prechodu obvodu do stavu '0' je rovná pravdepodobnosti prechodu do stavu '1' a tá je rovná 0.5, čo je tzv. 50%-ný stav obvodu [1]. V prípade hodnotovej asymetrie, vvvolanej rozdielnymi hodnotami kolektorových rezistorov prípadne parametrov tranzistorov sa obvod s každým riadiacim impulzom preklopí do stavu `0` resp. `1`. Pôvodne súmerné prenosové charakteristiky prvého invertora  $R_1T_1$  a druhého invertora  $R_2T_2$  sa tak zmenia na nesúmerné.

Obvod je možné symetrizovať tzv. ekvivalentným napätím  $U_N = U_{NE_1}$ , v tom zmysle, že sa obnoví 50%-ný stav [1]. Časové priebehy napätí  $u_1$ ,  $u_2$  na obr. 7 reprezentujú prechod obvodu do stavu '0' a '1' za predpokladu, že  $U_{NE} > 0$ .

Ekvivalentné napätie  $U_{NE}$  je funkciou hodnotovej nesymetrie prvkov preklápacieho senzora a strmosti nábežnej hrany ovládacieho impulzu, obr. 8.



**Obr. 7** Priebehy napätí  $u_1$ ,  $u_2$ **Fig. 7** Courses of the voltages  $u_1$ ,  $u_2$ 

Daná hodnotová nesymetria sa potom premietne do odlišnej hodnoty ekvivalentného napätia pri rýchlou ovládaní tzv. vzostupnou hranou pomalou  $(R_1C_1, R_2C_2 >> \delta_1, \delta_2)$ a pri ovládaní vzostupnou hranou ( $R_1C_1, R_2C_2 \le \delta_1, \delta_2$ ) ovládacieho impulzu. Ovládanie pomalou vzostupnou hranou ovládacieho impulzu umožňuje kompenzovať vplvv parazitných kapacít  $C_1, C_2$  tranzistorov preklápacieho senzora [3]. V zostávajúcej časti tohto článku predpokladajme posledne spomenutý spôsob ovládania preklápacieho senzora.



**Obr. 8** Napäťový ovládací impulz **Fig. 8** Voltage control pulse

#### 3. JEDNODUCHÝ INTEGRAČNÝ PREVODNÍK S PREKLÁPACÍM SENZOROM

Integračný prevodník s preklápacím senzorom pre meranie intenzity osvetlenia je znázornený na obr. 9. Ako senzometrický prvok je v tomto prípade použitá fotodióda na obr.9 reprezentovaná zdrojom prúdu *I* a ideálnou diódou *D*. Prúd *I* je potom funkciou intenzity osvetlenia.

Ak je obvodová symetria preklápacieho senzora bez pôsobenia osvetlenia (I=0) dokonalá, potom pôsobením osvetlenia ( $I=I_K$ ) pre ekvivalentné napätie máme  $U_{NE}=I_K(R_K+R_{KI})$ . Ak je napätie  $u_N$ v absolútnej hodnote menšie než  $U_{NE}$ , dochádza k počítaniu impulzov z generátora G, počítadlom CT.



**Obr. 9** Integračný A/Č prevodník s preklápacím senzorom

Fig. 9 Integrating A/D converter with flip-flop sensor

Akonáhle platí  $|u_N| > |U_{NE}|$ , tento proces počítania je zastavený. Zopnutím spínača *S* dôjde k vybitiu kondenzátora *C*. Hodnota meranej intenzity osvetlenia je potom funkciou napočítaných impulzov

$$N = \frac{RCI_{K} (R_{K} + R_{K1}) (R_{K} + R_{0})}{U_{ref} R_{K}} f_{G}$$
(5)

kde  $f_G$  je frekvencia impulzov, generovaných generátorom G.

V praxi nepresnosťou výroby súčiastok preklápacieho senzora, vplyvom teploty, časovou nestabilitou, šumom môže dôjsť k porušeniu hodnotovej symetrie preklápacieho senzora bez pôsobenia osvetlenia, vo všeobecnosti meranej neelektrickej veličiny. Potom pre ekvivalentné napätie platí:

$$U_{NE} = I_{K} \left( R_{K} + R_{K1} \right) + f \left( R_{1}, R_{2}, \beta_{1}, \beta_{2}, i_{ES1}, i_{ES2}, u_{s} \right)$$
(6)

kde  $\beta_{I},\beta_{2}$  sú prúdové zosilňovacie činitele,  $i_{ESI}$ ,  $i_{ES2}$  sú saturačné prúdy tranzistorov preklápacieho senzora a  $u_{s}$  reprezentuje šumové a iné rušivé napätia. K vzťahu (6) je možné dospieť všeobecným postupom odvodenia ekvivalentného napätia preklápacieho senzora, ktorý je uvedený v [2]. Pre zdĺhavý matematický postup autor toto odvodenie neuvádza.

Závery, vyplývajúce zo vzťahu (6):

- a) Výsledné ekvivalentné napätie je možné vyjadriť vo forme súčtu užitočnej zložky, závisiacej od intenzity osvetlenia a neužitočnej zložky, závisiacej od rušivých faktorov.
- b) Rušivé vplyvy je potom možné kompenzovať dvojtaktným integračným prevodníkom podrobne opísaným v nasledujúcej časti.

# 4. DVOJTAKTNÝ INTEGRAČNÝ PREVODNÍK

Principiálno-bloková schéma dvojtaktného integračného prevodníka je na obr. 10.





Na obr. 11 je znázornený vstupný riadiaci signál generátora G a pomocný riadiaci signál  $u_i$  pre riadenie spínačov  $S_1$ ,  $S_2$ ,  $S_3$ ,  $S_4$ ,  $S_5$ .



Obr. 11 Riadiace signály Fig. 11 Control signals

Spínače  $S_1, S_2, S_5$  sú spínané úrovňou  $-U_K$  a spínač  $S_3$  je spínaný úrovňou  $U_K$  riadiaceho signálu  $u_i$ . K zopnutiu spínača  $S_4$  dôjde ak je úroveň riadiaceho signálu  $u_i = U_K$  a súčasne  $u_3 = -U_{3m}$ , kde  $U_{3m}$  je absolútna hodnota amplitúdy napätia na výstupe rozdielového zosilňovača. Z obr.10 je zrejmé, že spätná väzba SV je vedená z výstupov kolektorov tranzistorov preklápacieho senzora do kolektorovej vetvy tranzistora  $T_1$  tak, že v obvode SV je radený integrátor  $R_4C$  a oddeľovací zosilňovač OZ2. Zopnutím spínačov  $S_1, S_2$  je pripojený k preklápaciemu senzoru prúdový zdroj I a pre užitočnú zložku ekvivalentného napätia máme  $U_{NE}=I_{K}(R_{K}+R_{KI})$ . Keďže v tomto prvom takte je zopnutý aj spínač  $S_2$ , výstupné napätie integrátora  $R_4C$  sa nemení. Naopak v druhom takte sú spínače S<sub>1</sub>,S<sub>2</sub> rozopnuté, teda uplatňuje sa len pôsobenie rušivých zložiek. Princíp práce daného prevodníka spočíva v kompenzovaní vplyvu pôsobiacej neelektrickej veličiny v každom nepárnom takte a kompenzovaní vplyvu rušivých zložiek v každom párnom takte. Samotné počítanie impulzov počítadlom CT je rovnaké ako u jednoduchého integračného prevodníka (viď. predošlá kapitola). Rozdielnym je len integrátor, tvorený prúdovým zdrojom  $I_{ref}$  a kondenzátorom  $C_i$ . Princíp práce prevodníka ozrejmujú časové priebeh v nasledujúcej časti.

# 5. EXPERIMENTÁLNE VÝSLEDKY

Dvojtaktný integračný prevodník bol simulovaný v PSPICE, tak že operačné zosilňovače OZ1, OZ2 a rozdielový zosilňovač boli realizované typmi MA1458. Spínače  $S_1, S_4, S_5$ boli realizované unipolárnymi tranzistormi BSS92 PMOS. Spínač S<sub>2</sub> bol realizovaný bipolárnym tranzistorom KC 307 *PNP* a spínač  $S_3$  bol realizovaný bipolárnym tranzistorom KC 237 NPN. Hodnoty zostávajúcich súčiastok boli zvolené následovne:  $R_3 = 10k\Omega$ ,  $R_4=2M\Omega$ ,  $C=6\mu F$ ,  $C_i=2.2nF$ ,  $R_0=1.8k\Omega$ ,  $R_K=10\Omega$ ,  $R_{K1}=100\Omega$ ,  $R_5=4.7k\Omega$ ,  $R_6=15k\Omega$ ,  $I_K=6.5\mu A$ ,  $U_m=5V$ . Referenčný prúd Iref bol nastavený na hodnotu 0.2mA prúdovým zrkadlom. Preklápací senzor bol ovládaný napäťovým impulzom so strmosťou nábežnej hrany  $5.5.10^3 V/s$  a perióda T riadiaceho signálu  $u_i$  bola  $80\mu s$ . Hodnotová nesymetria spôsobená rušivými vplyvmi bola zvolená následovne:  $R_1 = 10.7k\Omega$ ,  $R_2 = 10.9k\Omega$ . Plápolavý šum bol v obvode reprezentovaný zdrojom prúdu, obr.13, tak že  $I_s = 0.2I_B$ .





Z priebehu napätia  $u_0$  na obr. 12 vyplýva, že užitočná zložka ekvivalentného napätia má hodnotu  $U_{NE}=0.7237 \text{ mV}$ , pretože  $u_N=-u_0R_K/(R_0+R_K)$  [2], zatiaľ čo hodnota užitočnej zložky ekvivalentného napätia podľa vzťahu (6) je 0.7128 mV. Presnosť merania môžeme opísať absolútnou chybou, definovanou rozdielom ekvivalentného napätia zo vzťahu (6) a výsledkom simulácie v PSPICE, teda  $\Delta=-10.9 \mu V$ . Je potrebné ale upozorniť na kvantizačnú chybu dvojtaktného integračného prevodníka, definovanú vzťahom:

$$\Delta_{K} = \frac{I_{ref} R_{K} T}{C_{i} \left( R_{0} + R_{K} \right)} + \frac{U_{m} T}{C \left( R_{3} + R_{4} \right) 4}$$
(7)





Pre parametre nášho experimentu to je v číselnom vyjadrení  $\Delta_K=30 \mu V$ . Keďže v prípade nášho experimentu platí  $|\Delta| < |\Delta_K|$ , potom skutočne dvojtaktným integračným prevodníkom je možné kompenzovať vplyv rušivých javov, ktoré by sa za normálnych okolností, bez ich kompenzácie, premietli do hodnoty rušivej zložky ekvivalentného napätia 105 µV (obr. 12). Pôsobenie rušivých vplyvov sa môže meniť v čase. Typickým príkladom prienik sieťového napätia do je obvodu preklápacieho senzora. Reprezentujme takéto porušenie hodnotovej symetrie dodatočným zdrojom sínusového signálu, s frekvenciou 50  $H_7$ a amplitúdou A, zaradeným v jednej z kolektorových vetví preklápacieho senzora. Aby bol princíp kompenzácie tohto nežiadúceho vplyvu účinný a nedochádzalo k dynamickej chybe sledovania musí platiť  $|du_4/dt| \ge A314$  [Vrad/s], kde  $u_4$  je napätie na výstupe integrátora  $R_4C$  (obr. 10) a 314 rad/s je kruhová frekvencia, pre f=50 Hz. Pre obvod na obr. 10 máme  $A \le U_m / [4C(R_3 + R_4) 314]$  a v číselnom vyjadrení A≤0.33 mV. Časové priebehy napätí u<sub>0</sub>, u<sub>4</sub>, u<sub>SIET</sub> na obr. 14 sú výsledkom simulácie pre parametre zhodné s predošlým v PSPICE príkladom a naviac v kolektorovej vetve tranzistora  $T_1$  preklápacieho senzora bol zaradený do série s  $R_1$ zdroj sínusového signálu u<sub>SIET</sub>=0.3mVsin(314t), reprezentujúci prienik sieťového napätia do obvodu preklápacieho senzora. Pre výsledné ekvivalentné napätie potom platí  $U_{NE} = I_K(R_K + R_{KI}) + 105 \mu V + u_{SIET}$ , kde  $105 \mu V$  je hodnota rušivej zložky ekvivalentného napätia z predošlého príkladu.

Napätia  $u_0, u_4, u_{SIET}$  sú na obr. 14 znázornené vo vybranom časovom intervale pre lepšiu názornosť. Z obr. 14 je zrejmé korigovanie vplyvu rušivého

Oml  $\mathbf{u}_0$ -100m -150ml 11.5ms 12.0ms 12.5ms 11.0ms 10.0ms 10.5ms -100u -15Aut -200ul 105 µV -250uV u<sub>siet</sub> 13.0ms 14.0ms

sieťového napätia aj napriek tomu, že sa toto napätie mení počas prevodu meranej neelektrickej veličiny.



# 6. ZÁVER

Hodnotová nesymetria preklápacieho senzora môže byť porušená meranou neelektrickou veličinou a rušivými vplyvmi. Toto porušenie hodnotovej nesymetrie sa premietne do zmeny ekvivalentného napätia  $U_{NE}$ . Ekvivalentné napätie je možné vyjadriť ako súčet zložky odpovedajúcej meranej neelektrickej veličine a zložky odpovedajúcej rušivým vplyvom. Uvedený poznatok potom umožňuje kompenzovať rušivé vplyvy počas prevodu meranej neelektrickej veličiny dvojtaktným integračným prevodníkom s preklápacím senzorom. Korigovanie vplyvu rušivých elementov je možné dosiahnuť s absolútnou chybou  $\Delta_a = U_m T/[4(R_3+R_4)C]$  (obr. 14). V prípade nášho experimentu to v číselnom vyjadrení bolo  $\Delta_a = 12\mu V$ .

Princíp práce dvojtaktného integračného prevodníka vyhovuje blokovej schéme na obr. 15. Ak  $u_P(t-T/2)=0$ ,  $u_P(t)=1$ , potom je aktívne len rušivých elementov a integrátor1, pôsobenie preklápací senzor, reprezentovaný na obr. 15 vstupným rozdielovým obvodom, komparátorom a vzorkovacím obvodom, tvoria sigma delta modulátor. Ak  $u_P(t-T/2)=1$ ,  $u_P(t)=0$ , činnosť sigma delta modulátora je neaktívna a na obvod sa je možné pozerať ako na integračný prevodník s preklápacím senzorom. Postup akým je možné dospieť k obvodu na obr. 15 autor, vzhľadom na obmedzený rozsah tohto príspevku, neuvádza.

# LITERATÚRA

- Lian, W.: Integrated silicon flip-flop sensor. Doctoral Thesis, Delft: Technise Universitet Delft, 1990.
- [2] Kollár, M.: Flip-flop sensor controlled by slowrise control pulse, Radioengineering, Vol. 10, No. 3, 2001, pp.34 - 38.
- [3] Levický, D., Michaeli, L., Špány, V., Pivka, L., Kalakaj, P.: Autocompensative system with flipflop sensor, International Conference Napoli, 1996, pp.185-189.
- [4] Vedral, J., Fischer, J.: Elektronické obvody pro meříci techniku, ČVUT Praha, 1999.

#### BIOGRAPHY

**Martin Kollár** was born in 1974 in Spišská Nová Ves, Slovakia. This time he is PhD. student at the Department of Electronics and Multimedia Telecommunications.



**Obr. 15** Dvojtaktný integračný prevodník **Fig. 15** Balanced integrating converter